Henkilökohtaisen avun tilanne Etelä-Savon hyvinvointialueella

Vammaisneuvosto 7.10.2026

Palvelupäällikkö Greta Jauhijärvi

Etelä-Savon hyvinvointialue ELOISA

Henkilökohtaisen avun asiakkaita vuoden aikana / 100 000 asukasta koko maassa ja Itä-Suomen YT -alueella

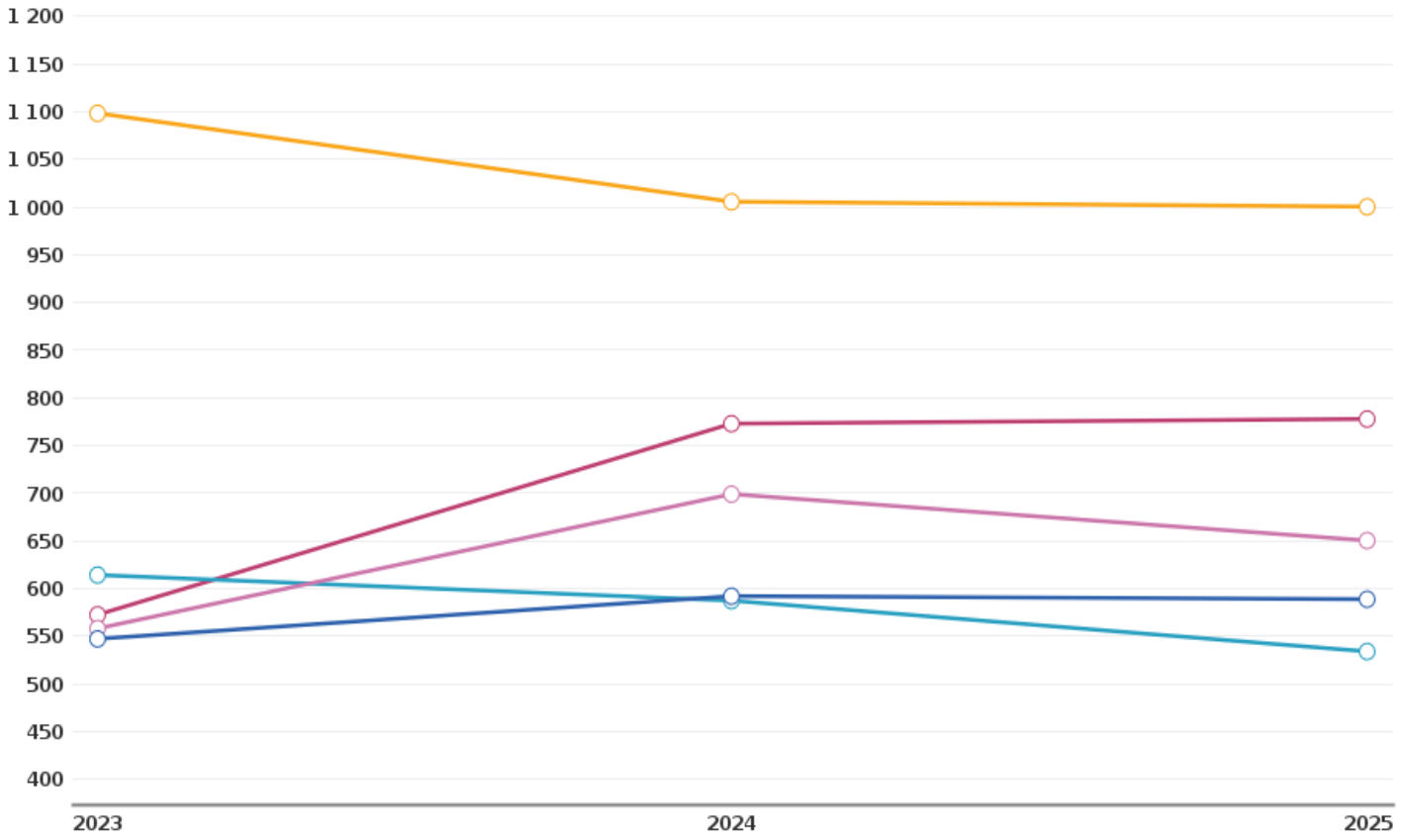

Etelä-Savo

Pohjois-Savo

Keski-Suomi

Koko maa

Pohjois-Karjala

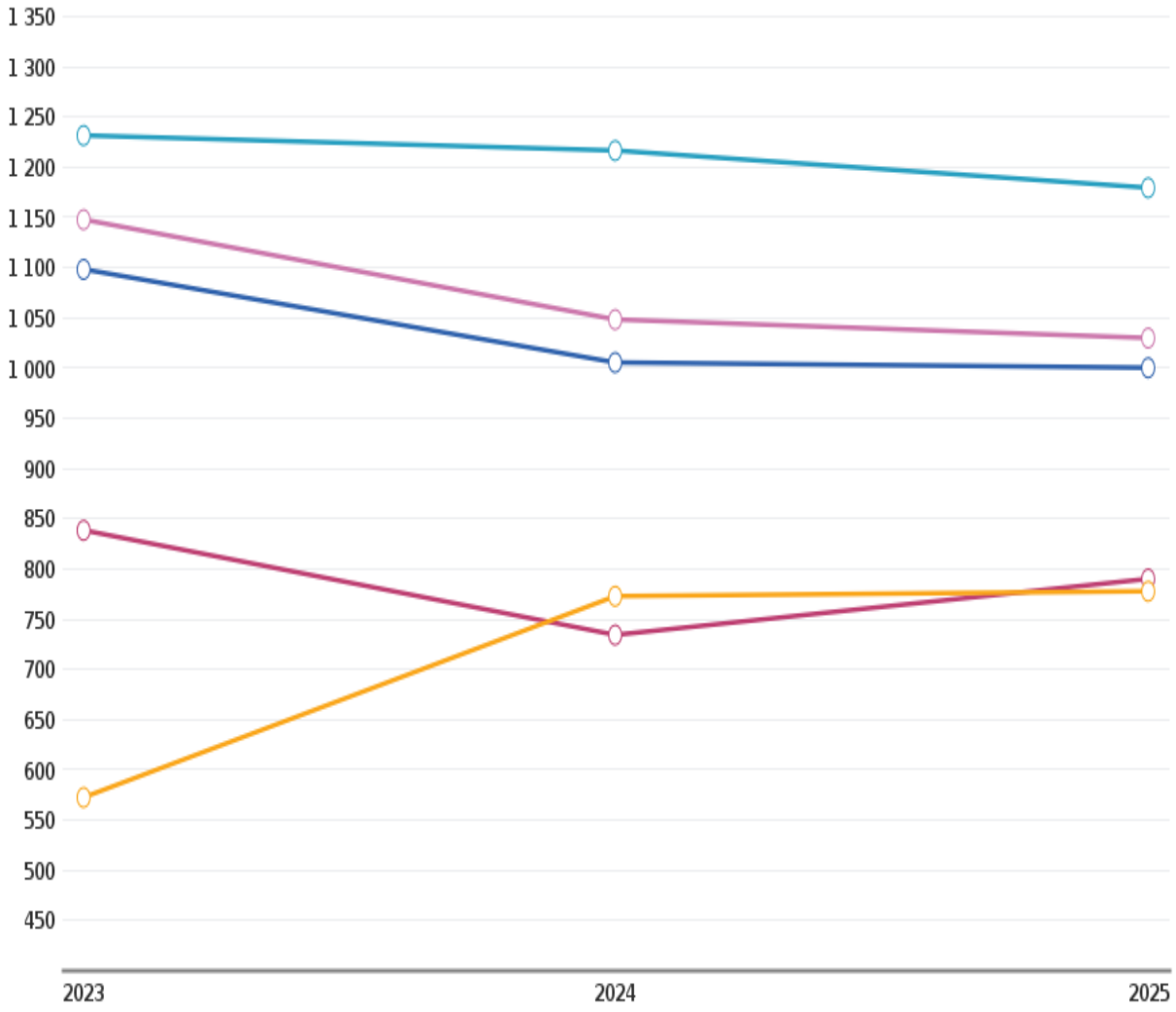

Henkilökohtaisen avun asiakkaita vuoden aikana / 100 000 asukasta alueen suurimmissa kunnissa, Etelä-Savon hyvinvointialueella ja

Pohjois-Savon hyvinvointialueella

Pieksämäki

Mikkeli

Etelä-Savon Ha

Savonlinna

Pohjois-Savon HA

Etelä-Savon hyvinvointialue ELOISA

Henkilökohtaisen avun tilanne

- Henkilökohtaisen avun palvelussa Etelä-Savon alueella väestön määrään suhteutettuna asiakkaita eniten koko Suomessa
- Ero on merkittävä myös suhteessa yhteistoiminta-alueen muihin hyvinvointialueisiin verrattuna (samanlainen väestö kuin Etelä-Savossakin: ikärakenne, pitkäaikaissairaudet, työikäisten työkyvyttömyys)
- Ero selittyy soveltamiskäytännöllä eli henkilökohtaista apua on myönnetty alueemme ns. lakanneissa sote –organisaatioissa erilaisin perustein kuin muualla.
- Myös alueen sisällä ero soveltamiskäytännössä (itä vs. etelä ja länsi)

Vammaispalvelulaki 2 § Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tässä laissa säädetään vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista, jäljempänä *vammaispalvelut*.

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä.

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun lain perusteella.

Tämän lain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Tässä laissa tarkoitetaan elämänvaiheella ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvaa ajanjaksoa, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Tässä laissa tarkoitettuja elämänvaiheita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Arvioitaessa oikeutta saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee ottaa huomioon, mitä 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Arviointi oikeudesta saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee tehdä yksilöllisesti osana 4 §:ssä ja sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä tarkoitettua palvelutarpeen arviointia.

Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole vammaisen henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä.

Vammaispalvelulaki 9§ Henkilökohtainen apu

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua, jos hän tarvitsee toisen henkilön apua:

1) päivittäisissä toimissa;

2) työssä tai opiskelussa; tai

3) vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa.

Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on, että vammaisen henkilön **itsemääräämisoikeus** toteutuu yhdenvertaisesti muiden kanssa niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua.

Henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä.

Henkilökohtaiseen apuun voi osana palvelun kokonaisuutta kuulua sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Hyvinvointialueen on järjestettävä vammaiselle henkilölle ja tarvittaessa avustajalle näiden toimenpiteiden edellyttämää ohjausta.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa sen verran kuin hän välttämättä tarvitsee. Lisäksi vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa yhteensä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avuntarvetta.

10 § Henkilökohtaisen avun toteuttaminen

Hyvinvointialueen on toteutettava henkilökohtaista apua vähintään yhdellä hyvinvointialueesta annetun lain 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tuottamistavoista, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetussa laissa (569/2009) tarkoitetulla palvelusetelillä ja tämän lain 11 §:ssä tarkoitetulla työnantajamallilla. Hyvinvointialueen on määriteltävä palvelusetelin arvo siten, että vammaisen henkilön on mahdollista hankkia palvelusetelillä hänelle myönnetty henkilökohtainen apu.

Päättäessään henkilökohtaisen avun toteuttamistavasta hyvinvointialueen on otettava huomioon vammaisen henkilön oma mielipide, elämäntilanne ja asiakassuunnitelmaan kirjattu avun tarve.

Henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista.

Henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyjen tuottamis- ja toteuttamistavat avustajan poissaolotilanteiden varalta on kirjattava asiakassuunnitelmaan ja palvelua koskevaan päätökseen.

11 § Henkilökohtaisen avun työnantajamalli

- Työnantajamalli on henkilökohtaisen avun tuottamistapa, jossa vammainen henkilö palkkaa henkilökohtaisen avustajan työsopimuslain (55/2001) mukaiseen työsuhteeseen ja toimii avustajan työnantajana. Hyvinvointialue korvaa avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset.
- Työnantajamallin käytön edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee vastaamaan työnantajan velvollisuuksista. Lisäksi edellytyksenä on, että vammainen henkilö antaa asiakassuunnitelmaan kirjattavan suostumuksensa työnantajana toimimiseen. Hyvinvointialueen on annettava sitä ennen vammaiselle henkilölle riittävä selvitys työnantajan vastuista ja velvollisuuksista. Alaikäisen lapsen huoltaja tai vammaisen henkilön edunvalvoja voi toimia henkilökohtaisen avustajan työnantajana vastaavin edellytyksin kuin vammainen henkilö itse.
- Hyvinvointialueen on korvattava vammaiselle henkilölle kohtuullinen avustajan palkka, työnantajan lakisääteiset maksut ja korvaukset sekä muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset mukaan lukien palkkahallinnon kustannukset. Avustajan palkan sekä työnantajana toimimisesta aiheutuvien kulujen perusteet ja korvaamistapa on kirjattava asiakassuunnitelmaan ja päätökseen.
- Hyvinvointialueen on annettava yksilöllistä neuvontaa ja tukea työnantajamalliin liittyvissä käytännön asioissa.

Uuden vammaispalvelulain toimeenpano

- Uudessa vammaispalvelulaissa on siirtymäaika vuoden 2027 loppuun saakka
- Tänä aikana vammaispalvelun asiakkaiden kaikki palvelut tulee ratkaista uuden vammaispalvelulain mukaisesti
- Henkilökohtaisen avun osalta annettu soveltamisohje 5.3.2025. (Soveltamisohje tulee päivittää).
- Toimeenpanoa tukemassa henkilökohtaisen avun kehittäjäsosionomi
- Tavoitteena päästä lähemmäs YT -alueen muiden hyvinvointialueiden tasoa henkilökohtaisen avun käytössä

- Vuoden 2026 aikana (1.1. – 30.6.2026) henkilökohtaisen avun asiakkaita 1118
- Henkilökohtaisen avun toimintakulut TP 2025 noin 12 219 000
- Toimintakuluissa noin 6 prosentin alentuminen suhteessa vuoteen 2025 (08/26 tilanne)
- Säästöt tulleet asiakaskohtaisten henkilökohtaisen avun tuntien ja asiakasmäärien vähenemisestä

Vammaispalvelu	**2023** (Datan luotettavus?)	**2024**	**2025**
Henkilökohtaisen avun saajat vuoden aikana			
0-17 vuotiaat	89	62	46
18-64 -vuotiaat	731	649	652
65 vuotta täyttäneet	607	590	584
Yhteensä	**1 427**	**1 301**	**1 282**

Mikä on muuttunut soveltamiskäytännössä?

- Ensisijaisten palvelujen painotus uudessa laissa vahvempi kuin aikaisemmin.
- Myös yleispalvelut ovat vammaisten henkilöiden palveluja
- Elämänvaiherajaus. Vaikuttaa eniten iäkkäisiin asiakkaisiin
- Henkilökohtaisen avun palvelussa työntekijä ei ohjaa asiakasta vaan asiakas ohjaa työntekijää. Ohjauksellisen palveluun on olemassa muita palveluja kuten tuettu asuminen ja lyhytaikainen huolenpito (lapset)
- Arviointijakso osana palvelutarpeen arvioita: avun tarpeen ja avustamistuntien tarkempi arvioiminen
- Vammaisten henkilöiden aktiivisuus sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa vaihtelee, kuten vammattomienkin henkilöiden. Avustajan tehtävä ei ole aktivoida asiakasta tai ideoida hänelle tekemistä vaan aloitteiden pitää tulla asiakkaalta itseltään. (erityinen osallisuuden tuki)
- Lain tarkoittama sosiaalinen vuorovaikutus ei toteudu avustajan ja vammaisen henkilön välillä, vaan avustaja avustaa asiakasta olemaan vuorovaikutuksessa oman sosiaalisen verkostonsa kanssa. Sama koskee harrastuksia ja muita vapaa-ajan toimia.
- Työantajamallissa on henkilöitä, jotka eivät kykene hoitamaan työnantajan velvollisuuksia edes henkilökohtaisen avun keskuksen ohjauksen ja neuvonnan avustamana.

Toteuttamistavat

Käytössä kaikki henkilökohtaisen avun toteuttamistavat

TAULUKKO Henkilökohtaisen avun asiakkaiden kokonaismäärä ja asiakkaiden määrät kussakin toteuttamistavassa (yhdellä asiakkaalla voi olla useampia toteuttamistapoja, noin vuoden vanhat tiedot, poikkileikkaustarkastelu)

Toteuttamistapa	
Asiakkaiden kokonaismäärä	1 147
Työnantajamalli	631
Palveluseteli	318
Oma toiminta	171
Ostopalvelu	69